

MAQSADLI BOZORLAR: STRATEGIYALAR VA MUOMOLALAR

Malikova Nigina Azimjon qizi,

Toshkent kimyo-texnologiya instituti talabasi,

malikovanigina692@gmail.com

Hamroqulov Mahmud G'ofurjonovich,

Toshkent kimyo-texnologiya instituti dotsenti, PhD

khamrakulovtkti@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekistonning Yevropa Ittifoqi (YeI) bozorlariga GSP+ tizimi orqali kirish jarayoni tahlil qilinadi. GSP+ dasturining afzalliklari, eksport imkoniyatlari va asosiy strategiyalar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, YeI talablariga javob berish, logistika muammolarini hal qilish va tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash kabi muammolar yoritilib, ularni bartaraf etish yo'llari taklif etiladi. Maqola O'zbekistonning xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini oshirish uchun samarali choralarni o'rganishga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *GSP+, O'zbekiston eksporti, Yevropa bozorlariga chiqish, xalqaro savdo, bojxona imtiyozlari, logistika infratuzilmasi, YeI savdo siyosati.*

Kirish

O'zbekistonning xalqaro savdoda raqobatbardoshligini oshirish va eksport imkoniyatlarini kengaytirish uchun Yevropa Ittifoqining (YeI) Generalized System of Preferences Plus (GSP+ – “Umumiy preferensiyalar tizimi”) dasturiga qo'shilishi muhim qadam bo'ldi. Ushbu maqolada GSP+ dasturi va O'zbekiston uchun uning ahamiyati tahlil qilingan.

GSP+ dasturi rivojlanayotgan mamlakatlarga bojxona imtiyozlarini taqdim etish orqali ularning iqtisodiy o'sishiga hissa qo'shadi. O'zbekiston ushbu dastur doirasida 2021-yilda YeI bozorlariga bojxona imtiyozlari asosida 6 200 dan ortiq mahsulot turlarini eksport qilish imkoniyatini qo'lga kiritdi. Bu esa eksport hajmini oshirish va yangi investitsiyalar jalb qilish uchun muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

GSP+ dasturidan samarali foydalangan davlatlar qatoriga Kolumbiya, Shri-Lanka, Filippin va Moldova kabi mamlakatlar kiradi. Ularning tajribasi O'zbekiston uchun foydali bo'lishi mumkin.

1-jadval:

GSP+ dasturidan samarali foydalangan davlatlar va ularning eksport natijalari

Mamlakat	GSP+ orqali asosiy eksport mahsulotlari	Natijalar va statistik ko'rsatkichlar
Kolumbiya	Qahva, banan, tekstil mahsulotlari	GSP+ orqali YeIga eksport hajmi 20% ga oshdi
Shri-Lanka	Choy, kiyim-kechak, rezina mahsulotlari	YeI bilan savdo hajmi 30% ga oshdi
Filippin	Elektronika, kokos mahsulotlari, dengiz mahsulotlari	YeIga eksport 25% ga oshdi
Moldova	Qishloq xo'jaligi mahsulotlari, sharob	Eksport hajmi 18% ga oshdi

Bu mamlakatlar eksport hajmini oshirish uchun xalqaro standartlarga moslashish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish va logistika tizimlarini rivojlantirishga e'tibor qaratgan. O'zbekiston ham ushbu tajribadan foydalanib, YeI talablariga javob beruvchi mahsulotlar ishlab chiqarishni kuchaytirishi, xalqaro sertifikatlariga e'tibor qaratishi va eksport infratuzilmasini mustahkamlashi lozim.

O'zbekistonda GSP+ imtiyozlaridan faol foydalanayotgan korxonalardan biri to'qimachilik sohasida faoliyat yurituvchi **Uztex Group** hisoblanadi. Ushbu kompaniya GSP+ dasturi doirasida YeI mamlakatlariga to'qimachilik mahsulotlari eksportini kengaytirgan. Bundan tashqari, **Bek Mega Textile** va boshqa yirik to'qimachilik ishlab chiqaruvchilari Yevropa bozorlarida o'z mahsulotlarini targ'ib qilish va eksport hajmini oshirish uchun GSP+ imtiyozlaridan foydalanmoqda.

Davlat tomonidan eksport qiluvchi korxonalarni qo'llab-quvvatlash maqsadida 2023-yilda 266 ta eksport qiluvchi korxonalarga 226,1 million dollar miqdorida moliyaviy ko'mak ko'rsatilgan. Ushbu qo'llab-quvvatlash mexanizmlari YeI bozorlariga chiqishni rag'batlantirishga xizmat qilmoqda.

Material va metod

Tadqiqotni olib borishda GSP+ tizimi doirasida O'zbekistonning Yevropa bozorlariga kirish jarayoni tahlil qilindi. Tadqiqotda sifat va miqdoriy tahlil usullari qo'llanildi. Miqdoriy tahlil uchun YeI va O'zbekistonning rasmiy savdo statistik ma'lumotlari, xalqaro tashkilotlarning hisobotlari hamda ilgari olib borilgan tadqiqot natijalari o'rganildi. Sifat tahlili esa YeI bozorlariga muvaffaqiyatli eksport qilayotgan mamlakatlarning tajribalarini o'rganish va ularning strategiyalarini O'zbekiston sharoitiga moslashtirish orqali amalga oshirildi.

Natijalar

YeI bozorlariga kirish imkoniyatlaridan samarali foydalanish uchun O'zbekiston turli strategiyalarni amalga oshirmoqda. Quyida ushbu strategiyalar ko'rib chiqiladi:

1. O'zbekiston asosan xomashyo eksportiga tayanib kelgan bo'lsa, GSP+ tizimi sanoat va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini YeI bozorlariga chiqishiga imkoniyat yaratmoqda, bu esa **eksport diversifikatsiyasini** kengaytirishga imkon beradi. To'qimachilik, qandolat, charm, elektrotexnika mahsulotlari va farmatsevtika kabi tarmoqlarning eksporti rivojlantirilmoqda.

2. Yevropa bozorlariga kirish uchun O'zbekiston mahsulotlari xalqaro sifat va ekologik standartlarga mos kelishi talab qilinadi. Shu sababli, **xalqaro sertifikatlarni** olish jarayoni tezlashtirilmoqda.

3. Samarali **transport va logistika tizimini yaratish** YeI bozorlariga mahsulot yetkazib berishda muhim rol o'ynaydi. Yangi transport yo'nalishlari va bojxona protseduralarini optimallashtirish bo'yicha islohotlar olib borilmoqda.

4. Davlat tomonidan eksport qiluvchi korxonalar uchun **moliyaviy ko'mak, eksport kreditlari va savdo missiyalari** tashkil etilmoqda.

YeI bozorlariga muvaffaqiyatli kirish jarayonida O'zbekiston bir qator muammolarga duch kelmoqda. Quyidagi jadval ushbu muammolarni yanada aniqroq tushunishga yordam beradi:

Muammo	Tavsif
Texnik va sanitariya talablari	YeI bozoriga chiqish uchun mahsulotlar qat'iy sanitariya va ekologik standartlarga javob berishi kerak, bu esa ishlab chiqaruvchilarga qo'shimcha xarajatlar keltiradi.
Logistika muammolari	Transport yo'laklari va bojxona jarayonlari hali ham samaradorlikni oshirishga muhtoj.
Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning yetarli tayyorgarligi	O'zbek tadbirkorlari xalqaro savdo qoidalarini to'liq o'zlashtirishlari zarur.

Yuqorida keltirilgan muammolarni samarali hal qilish uchun O'zbekiston quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirishi lozim.

1. Mahsulotlarning YeI talablariga javob berishini ta'minlash uchun maxsus sertifikatlashtirish markazlari ochilishi va tadbirkorlar uchun **o'quv dasturlari** yo'lga qo'yilishi kerak.

2. Transport koridorlarini kengaytirish, yangi bojxona terminal va omborxonalarning qurilishi, shuningdek, tranzit jarayonlarini soddalashtirish eksport hajmini oshirishga xizmat qiladi.

3. Davlat va xalqaro moliya institutlari tomonidan eksport qiluvchilar uchun moliyaviy ko'mak berish, **imtiyozli kreditlar va sug'urta mexanizmlarini ishlab chiqish** lozim.

4. O'zbekiston mahsulotlarini YeI bozorlarida taniqli brend sifatida ilgari surish uchun **raqamli marketing va xalqaro savdo ko'rgazmalarida qatnashish** muhim.

5. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash va ularning global bozorlarga chiqishini osonlashtirish uchun **biznes-inkubatorlar va maxsus grant dasturlari ishlab chiqilishi** kerak.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning GSP+ tizimidan to'liq foydalanishi uchun YeI talablariga moslashish, logistika infratuzilmasini takomillashtirish va xalqaro standartlarga javob beruvchi mahsulotlar ishlab chiqarish zarur. Boshqa mamlakatlar, xususan Kolumbiya, Shri-Lanka, Filippin va Moldova tajribasi shuni ko'rsatadiki, eksport hajmini oshirish uchun xalqaro bozor talablariga moslashish juda muhim.

Davlat tomonidan eksport qiluvchilarni qo'llab-quvvatlash, ishlab chiqaruvchilarga xalqaro sertifikatlarni olish jarayonini yengillashtirish va YeI bozorlarida marketing strategiyalarini kengaytirish choralari ko'rilishi lozim. Xalqaro tajribadan foydalanish orqali O'zbekiston o'z eksport salohiyatini yanada oshirishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, O'zbekistonning GSP+ tizimi orqali YeI bozorlariga chiqishi katta imkoniyatlarni taqdim etadi, biroq u muayyan muammolar va cheklovlar bilan ham bog'liq. Eksport diversifikatsiyasi, standartlarga moslashish va logistika infratuzilmasini rivojlantirish orqali bu muammolarni bartaraf etish mumkin. Davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash orqali O'zbekistonning xalqaro savdodagi pozitsiyasini mustahkamlashga erishish mumkin. O'zbekistonning GSP+ tizimi orqali YeI bozorlariga chiqishi katta imkoniyatlarni taqdim etadi, biroq u muayyan muammolar va cheklovlar bilan ham bog'liq. Eksport diversifikatsiyasi, standartlarga moslashish va logistika infratuzilmasini rivojlantirish orqali bu muammolarni bartaraf etish mumkin. Davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash orqali O'zbekistonning xalqaro savdodagi pozitsiyasini mustahkamlashga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN MANBAALAR

1. Axinjanovna, Xaydarova Kamola. "CURRENT PROBLEMS OF THE CHEMICAL INDUSTRY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN." JOURNAL OF ECONOMICS AND BUSINESS MANAGEMENT 6.4 (2023): 53-58.
2. Axinjanovna, Xaydarova Kamola. "MARKETING AT A CHEMICAL ENTERPRISE." JOURNAL OF ECONOMICS AND BUSINESS MANAGEMENT 6.4 (2023): 63-66.
3. Muminova, Dildora. "Improvement of marketing communication strategies in chemical industry enterprises." YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT 2.9 (2024).
4. O'zbekiston Respublikasi hukumat sayti – "YeIga eksport dinamikasi" (gov.uz)
5. Yevropa Ittifoqining Rivojlanish Dasturi – "GSP+ foydalanuvchi davlatlar tajribasi" (policy.trade.ec.europa.eu)
6. Tashkent State University – "YeI bozoriga eksport qilish bo'yicha ilmiy-amaliy tadqiqotlar" (tashcoe.uwed.uz)
7. Yevropa Ittifoqi Savdo Siyosati – "GSP+ tizimi haqida umumiy ma'lumot" (policy.trade.ec.europa.eu)